

GUSTAF HELLSTRÖM- SÄLLSKAPET

Medlemsblad nr 1 : 2005
Årgång 5

ISSN 1653-0268

Innehåll

Ordföranden har ordet	3
” <i>Jag kallar det infam illvilja, hjärtlös elakhet.</i> ” Kring Gustaf Hellströms debut, i fiktion och verklighet <i>Lennart Leopold</i>	4
Verksamhetsberättelse för år 2004	22

Medlemsinformation

Årsmötet

Tillsammans med det här medlemsutskicket följer en särskild kallelse till årsmötet 2005, som äger rum söndagen den 17 april med början kl 16.00 i Stadsbiblioteket, Föreningsgatan 4, Kristianstad. Dagordning och övriga handlingar finns tillgängliga inför mötet.

Styrelsen hälsar alla medlemmar och övriga intresserade varmt välkomna.

Medlemsavgiften

Vi hoppas att alla vill vara kvar som medlemmar i Gustaf Hellström-sällskapet och gärna även värva flera intresserade. Förutom att du ger ett välkommet stöd till Sällskapets arbete att lyfta fram Hellströms författarskap, får du två medlemsblad per år med artiklar och texter samt inbjudan till flera sammankomster med Sällskapets medlemmar.

Vi bifogar bankgiroblankett (vi har stängt vårt postgirokonto fr.o.m. i år). Avgiften är 100 kronor för enskild medlem och 150 kronor för familj.

Ordföranden har ordet

Gustaf Hellström tillhör i hög grad Kristianstad och stadens historia. Men han är också en världsreporter, och han är en del av det bästa i *Dagens Nyheters* tradition. För staden Lund och dess studenter är han mycket betydelsefull som skildrare och som kulturperson.

Om det sistnämnda har jag påmint då nyligen en mycket tjock, påkostad och innehållsrik bok utkommit om Lunds studentaftnars 100-åriga historia.

Vi känner till att Gustaf Hellström ägnat två delar av sin stora Stellan Petreus-historia åt Lund, *En mycket ung man* och *Sex veckor i Arkadien*. Där får vi mycket värdefulla skildringar av Lund omkring sekelskiftet 1900, förutom brottnings med de stora frågorna om Gud, om det rättvisa samhället och om kärlek och sexualitet.

Vid minst tre tillfällen senare var Gustaf Hellström tillbaka i Lund som studentaftnagsäst. Carl Fehrman har beskrivit hur Hellström 1934 kom till Lund och talade över ämnet "Några ord om vänlighet". Hellström framhöll att Lund 1934 skilde sig mycket från Stellan Petreus' Lund. Studentaftnagsämnet knöt an till gästens engelska erfarenheter. Han hade frågat hur det kom sig att England undgått revolution, och svaret hade blivit "Through friendliness". Vid studentaftnagsstillfället hade ett år gått sedan Hellström kom med sina klarläggande artiklar och sin bok om Nazityskland.

I mars 1943 var Gustaf Hellström tillbaka och samtalade om Lund och det lundensiska. I samtalet deltog även Ernst Norlind, Gabriel Jönsson, Frans G Bengtsson, John Tandberg, Fritiof Nilsson Piraten och Ivar Harrie. Deras tal sändes i Sveriges Radio, och inläggen trycktes i en liten bok, som sägs innehålla något av det mest tänkvärda som sagts i ämnet.

År 1949 var Gustaf Hellström högtidstalare vid festen den 4 oktober. Det var en fest både till Esaias Tegnér's minne, för den nordiska gemenskapen och för universitetets nya studenter. Under 41 år hölls sådana fester, från 1930 till 1970. Vid fem tillfällen var skönlitterära författare högtidstalare, i kronologisk ordning Anders Österling, Gustaf Hellström, Sigfrid Siwertz, Eyvind Johnson och Harry Martinson.

Gustaf Hellström's tal 1949 var präglad av det kalla krigets värld. "Vi befinner oss åter i ett nytt världskrig. Herrarna i Kreml behärskar den eurasiska kontinenten från Elbe till Stilla havet." Han sade att Sovjet skulle ha vunnit detta krig om USA intagit samma hållning som efter första världskriget. Hellström framhävde vikten av att människor tog ställning i världskampen.

Ovanstående lundapräglade rader kan ses som en inledning till mitt huvudbudskap: Kom till Gustaf Hellström-sällskapets årsmöte den 17 april! Då talar Lena Svanberg om ett par av Gustaf Hellström's huvudintressen "Kärlek och journalistik".

Sverker Oredsson

”Jag kallar det infam illvilja, hjärtlös elakhet.” Kring Gustaf Hellströms debut, i fiktion och verklighet

Av Lennart Leopold

Hösten 1904 slet den unge Gustaf Hellström med korrekturet till sin första bok. Det framgår av det första bevarade brevet i Bonniers arkiv, som är daterat den 22 oktober 1904. I lagom tid till jul kom hans novellsamling *Ungkarlar* ut.

Boken fick rätt hygglig kritik, utom i konservativa tidningar. Hellström sågs som ett löfte inför framtiden. Men i en uppsats i boken *Personligt*, där Hellström summerar sitt liv och sitt verk, avfärdas de två första böckerna ändå med följande ord:

”Jag hade gett ut två mycket dåliga böcker och kritiken hade gett dem det mottagande de förtjänade. Det var allt jag hade att visa på den s.k. kreditsidan i mitt konto.”

Detta uttalande är faktiskt ganska förvånande. Man får intrycket att Hellström i efterhand bara minns de negativa reaktionerna och att han inte velat veta av sin debutbok. Boken har heller knappast uppmärksammats under de 100 år som gått sedan den recenserades i dagspressen. Men innan jag går in på vad det kan bero på ska jag presentera boken.

Novellernas innehåll

Som titeln antyder handlar *Ungkarlar* om ogifta yngre män, och ämnet är ofta deras relationer till unga och för den tiden förvånansvärt frimodiga kvinnor. Tonen är objektiv även när karaktärerna handlar egoistiskt eller deras tankar är cyniska. Äkta eller varaktig kärlek är en bristvara i dessa noveller, och om en av ungarlarna sägs rent ut att han hör ”till det stora antalet män, som hämta sina intimare erfarenheter om kvinnan genom kontant betalning”.

Förlovningar bryts, förhållanden spricker, och detta utan att vare sig de unga männen eller de unga kvinnorna verkar bry sig alltför mycket.

Det är en ny generation som porträtteras. En generation som är ung och modern och har en realistisk syn på tingen. Detta är förmodligen den bok som bäst speglar den unge författarbohemens Gustaf Hellströms attityd utåt. Tydligt var han ännu långt ifrån salongsfärdig.

Det är lätt att redan i debutboken känna igen motiv som senare skulle komma tillbaka i Hellströms böcker. Inte minst därför är boken av stort intresse. Vi möter exempelvis den unge Uppsalastudenten som slarvar med studierna och slösar bort pappans mödosamt ihopsparade pengar på en flicka.

I en novell med den vackra titeln "Morgonstämning" möter vi en annan ung man, Ville, också han student. Denne Ville har sedan en tid ett förhållande med en prostituerad i Köpenhamn och de har denna morgon vaknat i samma säng – så var det med den "morgonstämningen"!

Kvinnan i novellen heter Fanny, och likt flera medsysstrar hos Hellström tycks hon komma ur bättre förhållanden. Lite cyniskt sägs det att hon "var ännu tämligen fräsch och hade ej grånat i sitt yrke. Hon stod dessutom afgjort öfver sina likar, använde aldrig svordomar, kunde uttala franska ord och hjälpligt ackompanjera sig på piano. Hon hade också anförtrott honom, att hon var dotter till en före detta infanterikaptän [...]" (s. 71).

Slår man nu ihop dessa två unga män i novellerna, så tonar bilden fram av Lundastudenten Stellan Petreus som i Köpenhamn slösar tid och pengar på sin älskade nattfjäril Pippi. Och likheten blir ännu mer uppenbar när Ville på hemvägen tar vägen förbi Glyptoteket för att beundra skulpturerna. Det är särskilt Stephan Sindings skulptur "Två människor" som han beundrar, "denna hymn till två mänskossjälur, som flöto samman i en darrande kyss" (s. 84). Samma hänförelse inför denna skulptur uttrycks av Stellan Petreus i romanen *En mycket ung man*.

I en och samma novell förs alltså läsaren från den prostituerades mörka och tvivelaktiga hyresrum till konstens marmorvita tempel, och man blir inte direkt överraskad över att de konservativa förfasade sig.

Tidningarnas reaktioner

Oscar Levertin, som knappast själv var ansedd som sedlighetsbevarande, uttrycker i sin recension i liberala *Svenska Dagbladet* stor beundran för Hellströms novellistiska hantverk och har förhoppningar om framsteg genom större mognad och livserfarenhet i framtiden.

Men när han kommer till vissa novellers innehåll i debutsamlingen så finner till och med Levertin "denna nya författare vara ovanligt lite sympatisk. Mångenstädes i hans berättelser framträder en simpelhet i uppfattningen af världen och tingen" (SvD 7/12 1904).

Levertin liknar Hellström vid en fotograf, och man känner där igen nittitalisternas kritik av åttitalet. Sinnlighet och livsglädje fick gärna skildras, men det skulle vara på ett högre, mer förfinat, plan än den simpla realismens.

Sveriges mest lästa kritiker var vid denna tid fortfarande Svenska Akademiens sekreterare, Carl David af Wirsén. Bland de moderna var väl respekten för honom inte längre så stor vid denna tid, men han hade fortfarande allmänhetens öra, och hans angrepp på Hellströms debutbok i *Vårt Land* (9/12 1904) kan knappast ha passerat obemärkt i hemstaden Kristianstad.

För Wirsén tycks allt nytt i litteraturen ha varit löjligt och obetydligt eller också farligt och förkastligt. Hellströms bok var tydligen allt detta på en gång! Wirsén karakteriserar Hellströms debutalter som "ultramodernt och tillika

mycket anfrätt". I boken råder "den kyliga och blaserade stämning, hvilken tror sig betyda detsamma som öfverlägsenhet, men egentligen röjer hvad man på franska kallar en 'petit crevé' med tom anspråksfullhet och ingen andlig kärna". Det som stöter Wirsén mest är uppenbarligen novellernas skildringar av kärleksförhållanden av olika slag: "Till dåliga qvinnor och till 'Venus vulgivaga' släpas man ofta i dessa små berättelser, som vilja vara 'mondäna', men äro ruskiga nog", skriver han.

Wirsén hade förmågan att referera sönder de verk han ogillade, så att de föreföll helt platta och omöjliga. Så här avrättar han en av novellerna:

"[---] Den sista af berättelserna heter 'Före giftermålet' och är en lek med ämnen, som till sin natur äro pinsamma. Den rike grosshandlaren Herring junior är förlofvad med fröken von Richter och ser i hennes 'gränslösa offervillighet för hans begär' ett tydligt bevis på hennes kärlek, ehuru han någon gång önskar, att hon hade visat honom mera motstånd. Hon har förut varit förlofvad med en herre, som måst resa till Kongo. En dag börjar hennes nuvarande fästman misstänka, att hon kanske varit lika 'offervillig' mot hans företrädare, och det befinnes, att förhållandet verkligen varit sådant. I början funderar han då på brytning, men lugnar sig och säger helt kallt, att han skall 'försöka att glömma'."

Kritiken var alltså hård och oresonlig från konservativt håll, men detta kan inte ha förvånat vare sig Hellström eller hans beundrare. Från andra håll fick han en hel del beröm, och i själva verket uppfattades boken som en överraskande stark debut. I stort sett alla recensenter var häpna över Hellströms mognad när det gäller stilen och hantverket. Som stilist anses den tjugotvåårige debutanten faktiskt redan färdiglärd. Man får då tillägga att detta ju var före de stora stilexperimentens tid i prosalitteraturen.

Om recensenterna berömmar stilen så har de däremot svårt att komma till rätta med genren. Noveller är det knappast, tycker de, eftersom många saknar egentlig handling. Ibland får vi slutet på en historia men ingen bakgrund. Å andra sidan är det inte heller korta skisser eller novelletter. Därtill är de alltför långa.

Genreproblematiken skulle förfölja Hellström. Han var svårplacerad. Hans texter följde inte de förväntade mönstren. När han följande år kallade sin långa berättelse *När mannen vaknar* för roman, protesterade man och menade att persongalleri och handling var alltför tunna. I fortsättningen var Hellström också betydligt försiktigare med genrebeteckningarna. Även en bok som *Storm över Tjurö* kallas på titelbladet "berättelse", inte roman!

Vännernas bild av den unge Gustaf Hellström

Underofficerssonen och förre Lundabohemen Gustaf Hellström fick de kommande två åren nära vänner bland de unga stockholmsförfattarna. De gillade

honom, trots att de uppfattade honom som tämligen grov och råbarkad. Eller kanske just därför?

I sina memoarer skriver Sven Lidman: "Det var något rått och knektaktigt cyniskt i Hellströms uttryckssätt och väsen, som jag kände igen och som tilltalade mig" (*Vällust och vedergällning*, s. 59). Sigfrid Siwertz skriver bland annat: "jag hade verkligen många anledningar att vid sidan om denne ödets man känna mig som en klemig morsgris" (*Att vara ung*, s. 145).

Vännernas omdömen gäller förstås människan Hellström, som tycks ha förändrats mycket under tiden som student i Lund, men de kan också få gälla för debutboken *Ungkarlar*. Det finns i vissa av novellerna en ton av hänsynslöshet, som vi knappast återfinner i Hellströms fortsatta produktion. Han tog tydligen till sig kritiken och ändrade sin litterära framtoning.

Hur togs kritiken emot?

Wirsén och andra konservativa kritiker sammankopplade Hellströms debutbok med "Martin Birck-skolan", och det var inte avsett som beröm, för denna litteratur uppfattades som osedlig och skandalös. Vi kunde kanske tro att Hellström skulle ta dessa angrepp med ro, men hans reaktion på de konservativas kritik var knappast blaserad. Han tycks tvärt om ganska skakad, att döma av ett kort "P. S." i ett brev till Karl Otto Bonnier, daterat Kristianstad den 17 december 1904: "Har idag tagit del av Nya Dagl. Alleh:s recension, som ju var synnerligen hemsk."

Hellström befann sig alltså i barndomshemmet dessa dagar, och det är rimligt att fråga sig hur släkten och då främst fadern kan tänkas ha reagerat på debutboken. Men det dokumentära materialet är knapphändigt, och som ofta hos Hellström tvingas man ta den något slingriga omvägen över hans skönlitterära skildringar för att få antydningar om dessa saker.

Fiktionens skildring av debuten

Fjärde delen i den stundom mer och stundom mindre självbiografiska romanserien om Stellan Petreus kom ut så sent som 1938. Romanen bär den ironiska titeln *Det var en tjusande idyll* och handlar om Stellans tidiga försök att bli författare och överleva i ett tämligen obarmhärtigt Stockholm. Sven Lidman, som stod Hellström nära åren efter debuten, har omvittnat hur sann skildringen är av "hur det går till att leva för sången och undergången i 1905–1906 års Stockholm, när man varken äger säkra inkomster eller litterärt anseende, ja, ej ens säker bostad". Men, tillägger Lidman, "det såg mycket ruskigare ut i den ännu ruskigare verkligheten" (Sven Lidman, *Vällust och vedergällning*, s. 77).

Skildringen i *Det var en tjusande idyll* tycks i sina huvuddrag ligga nära Gustaf Hellströms eget liv, även om ändringar och förskjutningar görs inom denna ram – det handlar ju inte om memoarer utan om en roman! (Mer om denna problematik senare.) Stellan har flyttat till Stockholm för att fortsätta sina

litteraturhistoriska studier på forskarnivå men han tröttnar och börjar i stället att satsa på en publicistisk karriär.

I romansvitens egen inneboende kronologi är vi faktiskt redan framme vid året 1907, eftersom Oscar Levertin har dött hösten före. Strindbergs uppmärksammade nyckelroman *Svarta fanor*, som kom ut våren 1907, föreligger redan, och kung Oscar avlider och begravs i december detta år. Här har vi en uppenbar tidsförskjutning jämfört med Hellströms egen verklighet. Vi vet ju nämligen att Hellström flyttade till London redan i januari 1907. Stellan Petreus lämnar Sverige först ett år senare!

I romanen berättas om hur det går till när Stellan Petreus får idén till och verkligen lyckas skriva sin allra första bok. Men här får han problem. Hans planer att bli författare och eventuellt tidningsman leder nämligen till ett skarp uppträde med fadern, som är på besök i Stockholm. Det slutar med att fadern förbittrat packar ihop sina saker och slår igen ytterdörren utan att säga farväl. Här vidgas romanens tidsperspektiv plötsligt många år framåt:

[Stellan] skulle aldrig mera återse sin far. Under många år, långt sedan hans far var död, skulle han plötsligt, någon natt strax före gryningen, vakna ur en ångestdröm, i vilken hans far ropade på honom. Och han svarade, som han svarat som barn: Ja, pappa, kommer genast!

Men han skulle aldrig återse honom. (s. 150f)

Att det tidigt kom till en brytning mellan Gustaf Hellström och hans far på grund av författarskapet är helt klart och känt sedan länge. Bengt Tomson citerar exempelvis ett brev från 1933 där Hellström begär tjänstledigt från *Dagens Nyheter* för att åter satsa på sitt skönlitterära författande. Han skriver där:

”eftersom jag en gång i min ungdom bröt med mina närmaste (det blef så småningom bra igen!) för samma författeris skull, anser jag det vara min plikt att i någon mån, innan jag helt och hållet tappat lusten för ’fiction’ göra en jätteansträngning”. (Tomson s. 257, not 31)

I detta brev från 1933 påpekar Hellström alltså att det så småningom blev bra igen mellan honom och hans närmaste, men som vi redan sett så skildras motsvarande brytning som helt definitiv när Hellström några år senare skrev om Stellan Petreus debut. Detta säger nog en del om hur pass allvarlig också verklighetens konflikt hade varit.

Men vi fortsätter att följa Hellströms skildring av reaktionerna kring Stellan Petreus debut. Boken kommer ut, och vi får läsa inte bara utdrag ur fiktiva och i stort sett goda recensioner, utan också ett långt brev där vi får ta del av faderns reaktion. Nedan återges och refereras några avsnitt ur brevet som kapten Petreus skriver till sin son:

”Käre Stellan!

Du har, mot min önskan, valt en bana, som det förefaller af kritiken hittills med framgång. Trots det att jag därmed skulle ha nödgats erkänna mitt underskattande af din litterära förmåga skulle jag ha varit den allra första – näst dig själf – att glädja mig åt denna din framgång. Tyvärr kunde jag det icke, och jag hoppas att du förstår anledningen, i samma ögonblick jag omnämner den. Den man, som du däri behandlade, är visserligen död sedan åtskilliga år tillbaka. Men hans änka och hans son äro ännu i lifvet, båda högst aktningvärda människor, [...]

Fadern skriver sedan att han sett att Stellan ”i en liberal avisa – i novellform tagit [sig] för att ’afporträttera’ i vår stad ännu lefvande framstående och högt ansedda personer”, men fadern tycker att Stellan har gjort detta på ett systematiskt förlöjligande sätt, på så vis att han ”efter eget skön förstorar och förminskar karaktärsdrag, som äro tillfinnandes, eller händelser som verkligen ägt rum. Kanske detta kallas konstnärligt förfarande. *Jag* – och många med mig – kallar det infam illvilja, hjärtlös elakhet.”

Brevet avslutas med följande beska ord:

Du bör med lätthet inse hur svårt det varit för en far att nedskrifva rader som dessa till en son. Jag har emellertid icke kunnat underlåta att uppfylla en plikt, som både mitt omdöme och min rättfärdighetskänsla bjuder mig att uppfylla. Jag vill härmed också göra det veterligt för dig, att du icke utan att utsätta dig för fysiskt smärtsamma och för hvarje själfaktande medborgare moraliskt förnedrande risker kan på långa tider framåt besöka din egen hemstad. (*Det var en tjusande idyll* s. 254ff)

Detta brev är visserligen fiktivt men sannolikt speglar det saker som Hellström i en eller annan form själfv har upplevt. Mer om detta senare.

Stellan Petreus tar faderns brev mycket hårt. Hela hans författardröm verkar plötsligt tvivelaktig för honom:

Medan Petreus läste brevet var det som om en förlamning sakta spritt sig över hela hans kropp. Det föreföll honom som om till och med hjärtat upphört att slå. Hans far hade rätt. Men samtidigt visste han också att hans far hade orätt. Med litteraturhistorien inom räckhåll visste han sig till och med kunna bevisa att han inte hade rätt.

Stellan anser sig alltså som litteraturhistoriker veta att många stora författare genom tiderna har arbetat efter levande modell. Men han funderar vidare:

[---]

Var låg gränsen mellan vad som i detta fall var berättigat och vad som var orätt. Han var alltför upprörd att nu kunna ge svar på den frågan. Det enda han med bestämdhet kunde säga var det, att han inte ett ögonblick, inte ett enda ögonblick sett sitt förehavande från den synpunkt, som fadern och människorna i hans hemstad såg det. Illvilja! Hjärtlös elakhet! Sådana känslor hade varit honom fullkomligt främmande. Han hade ingen anledning att hysa illvilja mot dem. Ingen av dem hade någonsin gjort honom något för när. Det var förfärande, att han och de andra kunde se så olika, som varelser från vitt skilda planeter.

Det fanns också en annan sak, som han redan nu med lika stor bestämdhet kunde säga. Och det var, att det aldrig skulle bli ens en novellsamling av den en gång tilltänkta romanen. Tanken på den fyllde honom med ett obeskrivligt äckel. Och mer än det: själva konstnärskapet föreföll honom i denna stund dölja en ytterst tvivelaktig hantering.

Han besvarade aldrig sin fars brev. (s. 257f)

Efter de hårda orden kommer i faderns brev trots allt ett försonligt litet P.S. som skulle kunna öppna för fortsatt dialog. Men Stellan besvarar inte brevet, och i och med detta kommer brytningen att bli definitiv. Som sagts redan tidigare i romanen ska Stellan Petreus aldrig mer se sin far i livet.

Någon försoning kommer alltså inte till stånd inom Stellan Petreus-romanernas ram. I stället får vi gå till romanen *Snörmakare Lekholm får en idé* för att få en skönlitterär version av verklighetens försoning mellan Gustaf Hellström och hans far. Man brukar ju uppfatta Kalle Lekholm som Hellströms alter ego, och på ett djupare plan är denna romans bärande motiv Kalle Lekholms ångest inför mötet med sin far. Hur ska detta möte gestalta sig efter alla dessa år?

Men åter till Stellan Petreus. Efter kallduschen med faderns upprörda brev avskriver Stellan sina fortsatta författarplaner och börjar utan resultat söka arbete vid någon tidning. Hans försörjningslinjer bakåt släkten är brutna och han är snart helt utblottad. Han genomgår fattigdomens många förnedrande stadier och tvingas exempelvis i omgångar pantsätta alla sina böcker, slutligen också ett uppslagsverk som ännu inte är betalt. Julen tillbringas han i ren misär.

Han får slutligen erbjudande att starta som volontär på en tidning i Blekinge, men i stället nappar han efter stor tvekan på ett erbjudande att resa till London som *Dagens Nyheters* korrespondent. Det nödvändiga res- och startkapitalet får han av sin förläggare. Petreus ber om 500 kronor – men får 1000! Pengarna skrivs upp som ”förskott på kommande litterärt arbete”, trots att Petreus erkänner att han kanske aldrig kommer att skriva något skönlitterärt mera. ”Jag får ta risken”, menar förläggaren. (s. 335)

Eftervärldens ointresse för debutboken

Vi vet visserligen inte exakt när brytningen mellan far och son inträffade i verkligheten, men Hellström har själv uppgivit att han efter sitt besök i Kristianstad juletiden 1904 inte skulle besöka hemstaden förrän cirka femton år senare, och vi har nu också sett att Hellström i skönlitterär form har skildrat en skarp konflikt och brytning mellan sitt alter ego Stellan och dennes far, kapten Petreus. Orsaken till denna konflikt är debutboken.

Allt detta är ju dramatiskt så det förslår, och ändå tycks ingen på allvar ha uppmärksammat vare sig Gustaf Hellströms debutbok eller dess mottagande. Som vi såg inledningsvis tycks detta ointresse motsvara Gustaf Hellströms egen önskan.

Axel Strindberg skrev en uppsats om Hellström i samband med att den femte Stellan Petreus-romanen kom ut 1942. Det var London-romanen *Kärlek och politik*. Axel Strindberg, som var en marxistiskt influerad skribent, visar sig vara en varm beundrare av Hellström författarskap som han anser fyllt av "social realism". Men de första två böckerna går han förbi som "mindre väsentliga" (s. 130).

Erik Hjalmar Linder ägnar inte heller Hellströms första två böcker många ord i sin *Ny illustrerad svensk litteraturhistoria*. Debutbokens innehåll pressas in i den endast delvis träffande formeln "en samling ironiska noveller med erotiska motiv i Söderbergs anda" (s. 107), och den nästföljande boken, *När mannen vaknar*, avfärdas av Linder som "en svag roman" (Linder, s. 107).

Samma ointresse finner man i **Bengt Tomsons** avhandling. Tomson är ju annars den som skrivit utförligast om Hellströms tidiga författarskap. Tomson inleder kapitlet "Ungdomsnoveller" med att konstatera att Hellströms novell

"*Träbenet*" (*Kaos*) [---] betecknar ett avgjort framsteg i jämförelse med Hellströms båda tidigare verk, *Ungkarlar* och *När mannen vaknar*. I synnerhet den senare fick ett onådigt mottagande redan av samtidskritiken". (s. 25)

Därefter lämnas böckerna åt sitt öde. Och så har det fortsatt. De första böckernas bristande värde har blivit ett axiom. När Kristianstad stadsbibliotek år 1998 ordnade sitt stora seminarium om Gustaf Hellström inledde litteraturdocenten **Gunnar Eidevall** dagen med följande ord:

Som vi alla vet, tog sig Gustaf Hellström från födelsestaden Kristianstad till Lund höstterminen 1900, och efter 5 terminer där tog han sin Fil kand-examen och flyttade till Stockholm. Där drog han sig nötdorftigt fram, men

lyckades skriva och få utgiven en liten prosasamling med titeln *Ungkarlar* år 1904 och en roman med titeln *När mannen vaknar* år 1905. Ingen av de två böckerna gjorde någon lycka på sin tid, och ingen av dem är värd att läsa i våra dagar heller. (Gustaf Hellström. *Kristianstads stadsbiblioteks skriftserie* nr 1, 1999, s. 5)

En medveten mörkläggning?

Som redan framgått tycks eftervärldens ointresse motsvara Gustaf Hellströms egen önskan. Han har verkligen i efterhand förringat, ja närmast förnekat, dessa sina första böcker.

Och kanske kan vi här se ett sammanhang. Hellström ville uppenbart dra uppmärksamheten bort från sin debut, och han lyckades så väl att litteraturhistorikerna snällt har följt honom i spåren. Men det kan nu vara dags att ändra på detta! Själv tror jag nämligen att debutboken och turerna kring den kan ha haft avgörande betydelse för Hellströms fortsatta författarskap. Inte så att han slutade skriva böcker, inte ens under Stockholmstiden, men på det viset att ett centralt motiv och livsproblem inte på länge kunde behandlas på ett för författaren tillfredsställande sätt. Mer om detta senare.

I Hellströms fiktiva skildring av omständigheterna kring Stellan Petreus debutbok finner man sannolikt bakgrunden till forskningens överraskande ointresse för författarens egen debutbok.

Hellström blandar fiktion och verklighet i sina självbiografiska romaner. Man kan säga att han omvandlar det faktiska livet och bygger en ny, fiktiv värld befolkad av fiktiva karaktärer. Men under denna fiktiva yta kan man ofta mer eller mindre tydligt ana livets verkliga strukturer. Detta fenomen är naturligtvis mycket vanligt i skönlitteraturen, och i nyare biografiskt inriktad litteraturvetenskap talar man i sådana fall om "transformationer".

I den nu diskuterade romanen är transformationerna eller omvandlingarna omfattande, men verklighetens grundstruktur går ändå inte förlorad. Den finns dold under ytan och kan friläggas. Samtidigt antyder de omfattande transformationerna att Hellström har haft något att dölja i detta fall.

Stellan Petreus debuterar

Det visar sig att fiktionens Stellan Petreus inte alls debuterar år 1904, som Hellström själv gjorde. Bokdebuten fördröjs i stället tre år i tiden jämfört med författarens egen. Men ännu mer anmärkningsvärt är att Hellström dessutom helt bortser från sina två första böcker och i stället låter sitt alter ego debutera med en helt fiktiv roman som fått titeln *Ödet*.

Nu är romanen ändå inte helt påhittad, det är mer raffinerat än så, och det är nog detta som har fört forskarna på villospår. Stellan Petreus roman *Ödet* har nämligen stora innehållsliga likheter med Hellströms berömda novell "Träbenet", som ingick i boken *Kaos. En trilogi*. Den boken skrevs 1906 men

kom ut våren 1907, och den har i efterhand betraktats som Hellströms genombrott som författare. Bengt Tomson tar i sin avhandling upp likheter mellan "Träbenet" och den fiktiva romanen *Ödet*, men han verkar inte ha funderat över eventuella avvikelser. I vårt sammanhang visar sig olikheterna vara viktigare än likheterna.

Innehållet i den tragikomiska novellen "Träbenet" är i korthet följande: Stadsbudet Bohlin råkar på stationen i Kristianstad komma i vägen för ett tåg och förlorar en hand och ena benet. Han hamnar i tidningen och det ordnas en insamling så att han får ett stilt träben i stället. Allt detta gör honom till en början väldigt uppmärksam och han känner sig på något sätt utkorad. Han är egentligen inte intellektuellt lagd, men han kan ju inte längre arbeta och i stället börjar han fundera över sociala frågor. Han får höga tankar om sig själv som person, men han är rätt ensam om detta och efter några år inser han plötsligt att han levat på en livslögn. Han är inte alls beundrad i staden. I stället ler man bakom hans rygg.

När insikten plötsligt infinner sig beslutar Bohlin tämligen ogenomtänkt att begå självmord, men också detta misslyckas i den avgörande stunden, och situationen får då i stället drag av komik. Bohlin stapplar i alltför hög fart fram till åkanten i Tivoliparken. I sista sekunden tvekar han och vinglar till. Men hans träben har samtidigt råkat fastna i en håla mellan två stenar. Träbenet lossnar från benstumpen och så trillar han i vattnet med ett ljudligt plask – endast för att ur det långgrunda vattnet räddas av en polis och några andra tillskyndande. Kvar mellan stenarna står hans träben upprest som ett "trasigt gravkors". Det försupna stadsbudet räddas alltså till livet, men det blir en snörplig reträtt: "Två poliser buro honom hem i stadsbudsforeningens bår."¹

Så långt "Träbenet". I romanen *Det var en tjusande idyll* från 1938 tycks det alltså vara denna drygt trettio år tidigare publicerade novell om stadsbudet Bohlin som får ge stoff till Stellan Petreus debutroman *Ödet*. Det sägs vara minnena av ett stadsbud vid namn Sköld hemma i Kristianstad som får Stellan att inse att han har ett unikt stoff att arbeta med, nämligen garnisonsstadens miljöer med dess mer eller mindre udda figurer. Här finns material till många berättelser, upptäcker han:

Han hade under arbetet på det försupna stadsbudet kommit att se sin fädernestad i ett alldeles nytt ljus. För första gången såg han den, förklarad i minnets på samma gång skarpa och nyanserade belysning, dess gator och hus, original och mänskoöden. Han hade aldrig förr anat att hans hemstad var så överflödande på fars, komik och tragedi. Den hade hittills alltid förefallit honom som den tristaste och tröstlösaste av alla städer, där den låg

¹ Gustaf Hellström, *Kaos. En trilogi*, s. 74.

i ett torrlagt träsk med en snål, pinande vind vintern i ända dragande genom dess gator, så snörräta som om de lagts ut enkom för att göra det bekvämt för vindarna och nyfikenheten. Men nu hade den trätt fram för hans inre syn som ett fantastiskt samhälle av fattiga och flotta löjtnanter, högtidliga hovrättare, pösande förmögna affärsmän, lustiga småborgare, pigor som råkade i olycka för knektar... Här hade "löjtnant, greve Sparre" ett par år gått omkring i sin mörkblå dragonuniform, innan han mötte sitt öde i Elvira Madigan. Här hade trasfröken ställt till skandal i kyrkan, då en löjtnant gifte sig. Här hade den lille kroknäste snörmakaren Andersson hållit hela staden i andlös häpnad, när han stegade fram till själva kung Oscar i sin gamla uniform som frivillig i danska kriget. Det skulle ta år för honom att skriva om dem alla utan att ändå ha uttömt ämnet.

Detta är skrivet ett tiotal år efter publiceringen av romanen *Snörmakare Lekholm får en idé*, och det intressantaste med avsnittet är kanske hur Hellström oblygt skriver in snörmakaren och andra av sina egna mer eller mindre *fiktiva* karaktärer i det *förment verkliga* Kristianstad som han låter Stellan Petreus minnas!

En rätt vanlig uppfattning har varit att Hellström ofta närgånget använder levande modeller i sina böcker, och det är ju en uppfattning som tycks få stöd i passager som dessa, men John Landquist och senare också Gunnar Eidevall har betonat att Hellström ofta fabulerar ganska friskt ändå. Han utnyttjar stoff från tidningsnotiser och andra skildringar av händelser, som inte sällan inträffat på helt andra håll, och så lägger han till, ändrar om och väver samman det hela till egna berättelser. Och han gör detta så skickligt att händelser och karaktärer verkar fullständigt hämtade ur verkligheten. Med följd att Hellström har anklagats för bristande fantasi!

Vi vet att snörmakare Lekholm inte har någon direkt verklighetsbakgrund i Kristianstad. Så när Stellan Petreus erinrar sig en snörmakare Andersson så är redan denna figur författarens eget påhitt. Snörmakare Andersson förekommer för övrigt redan i novellen "Skarpskytten" från 1908.

I romanen *Ödet* heter det försupna stadsbudet alltså inte Bohlin utan Sköld, och den trogne Hellström-läsaren frestas tro att vi här möter verklighetens Bohlin. Men som M. A. Persson skriver i uppsatsen "Träbenet och verkligheten", i *Svensk litteraturtidskrift* 1955, är det som berättas om stadsbudet Sköld "i allt väsentligt en fiktion, liksom berättelsen om Bohlin i Träbenet". Allt är alltså fiktion. Det fanns visserligen i Kristianstad en man som hade råkat ut för en liknande olycka, men varken denne eller hans familj förededde i övrigt någon likhet med Bohlin eller Sköld. Den aktuella mannen dog heller inte förrän 1913, så talet om mannens utpekade änka och efterlämnade son i kapten Petreus brev till Stellan stämmer inte heller.

Gåtorna kring kapten Petreus brev

Nu innebär ju allt detta att Stellan Petreus debutroman *Ödet* inte alls verkar spegla en verklighet igenkännbar i Kristianstad, och följden har tydligen blivit att kapten Petreus upprörda brev till Stellan med anledning av denna bok antingen har ignorerats eller uppfattats som helt utan verklighetsbakgrund och därmed utan intresse för forskningen kring Hellström.

Så var det länge, men Ingemar Holgersson, som tycks ha varit en grundlig person som sökte överblick och sammanhang, resonerar faktiskt kring kapten Petreus brev i sin bok om Hellström. Holgerssons förslag blir att brevet i själva verket speglar stämningarna på Utö efter publiceringen av *Storm över Tjurö*, som publicerades 1935 och alltså låg nära i tiden.

Detta är helt säkert en del av sanningen. Slutklämmen om ” fysiskt smärtsamma och för hvarje själfaktande medborgare moraliskt förnedrande risker” kan knappast syfta på annat än just detta. Om vi byter ut ordet ”hemstad” i brevet mot namnet Utö, så stämmer detta utmärkt väl. Som Eva Ström berättade i sitt föredrag vid Gustaf Hellström-sällskapets årsmöte 2004 hade ”Utöborna lovat skjuta Hellström om han landsteg på bryggan”!

Men kapten Petreus upprörda brev till den debuterande sonen Stellan rymmer ytterligare en gåta. När fadern i romanen skriver ”Den man, som du däri behandlade, är visserligen död sedan åtskilliga år tillbaka”, så kan detta inte syfta på *Storm över Tjurö*, eftersom förebilderna på Utö levde och processade vidare precis som tidigare. Men det stämmer inte heller in på stadsbudet Bohlins livshistoria i novellen ”Träbenet”, eftersom denne ju inte alls drunknade utan räddades till livet efter sitt ogenomtänkta och misslyckade självmordsförsök.

Men då förefaller ju kapten Petreus brev inte bara helt fiktivt, det verkar också innehålla rena orimligheter! Eller gör det inte det? Vad händer egentligen med stadsbudet Sköld i Stellan Petreus roman *Ödet*?

Den påhittade romanens innehåll framgår visserligen bara indirekt genom det som sägs om den i romanen *Det var en tjusande idyll*, men om man synar texten noga så förstår man att *Ödet* slutar på ett helt annat sätt än ”Träbenet”. *Ödet* är i själva verket en helt annan sorts text. Det är en allvarsam roman som slutar med fullbordat självmord. Att hjälten verkligen dör framgår bland annat av ett samtal som utspelar sig mellan Stellan Petreus och hans förläggare. Petreus får frågan ”varför alla böcker de sista åren ska vara så sorgliga” och ”Petreus försöker förklara, att den ursprungligen var avsedd att bli en den fria viljans triumf, men att han inte kunnat få bukt om ’hjalten’, som envisades om att gå sin egen väg till förfall och självmord” (s. 168).

Tillbaka till Gustaf Hellströms egen debutbok

En sammanfattning av resonemanget ovan blir att händelser och personer i Stellan Petreus roman *Ödet* är fullt igenkännbara för de initierade i *fiktions* *Kristianstad*. Dessutom har konstaterats att Gustaf Hellström visserligen har

använt sin egen novell "Träbenet" som förlaga till *Ödet* men att han tydligen mycket medvetet har ändrat berättelsens stämning och innehåll. I Stellan Petreus roman begår hjälten verkligen självmord, och enligt ett upprört brev har änkan och sonen tagit mycket illa upp, något som fadern, kapten Petreus, har full förståelse för.

Vart kommer vi nu med detta? Allt är ju fiktion, så varför skulle vi bry oss? Jo, därför att Hellström har blandat bort korten. Och han har gjort det så väl, att ingen tydligen har tänkt på, att Hellströms debutbok varken hette *Ödet* eller "Träbenet" – utan att debuten i verkligheten skedde med novellsamlingen *Ungkarlar*. Om vi vill hitta en verklighetsbakgrund till faderns reaktion är det alltså i den boken vi måste leta!

I *Ungkarlar* finns verkligen en novell som handlar om ett fullbordat självmord, och när Hellström låter huvudpersonen i *Ödet* begå självmord och efterlämna hustru och en son blir detta en direkt anpassning till denna. Novellen i fråga bär titeln "Den eviga fördömsen" och var den ena av de två noveller som i *Nyaste Kristianstadsbladet* framhölls som de mest läsvärda.

Novellen utspelar sig mycket riktigt i en garnisonsstad men den handlar inte alls om något försupet stadsbud, utan den handlar i stället om änkan och den sextonårige sonen i en officersfamilj, där fadern nyligen har tagit sitt liv. Orsaken till självmordet sägs vara att mannen har förskingrat pengar ur officerarnas kamratkassa.

Novellen avviker från de övriga i boken. Den är längst och den är uppdelad i två avsnitt med åtta års mellanrum. I andra delen har änkan och sonen flyttat till en annan garnisonsstad. Sonen är nu underlöjtnant.

Novellens tilltal är eftertänksamt. Den har lugnare tempo än de övriga och den har annan karaktär och stämning. I första delen möter vi, förutom sonen, främst modern som är helt utom sig av sorg och nyvaknat religiöst grubbel. Det förekommer också en regementspräst som yrkesmässigt försöker trösta men som inombords bara hyser förakt för "självspillingen". Vad finns att säga till tröst? tänker prästen. Hur skulle den döde kunna undkomma "den eviga fördömsen"?

Den sextonårige sonen föraktar i sin tur prästen, som han haft som lärare i kristendom i fjärde och femte klass och som "ställt om att han fått nedsatt sedebetyg". Självt tycker han sig ha vuxit de sista dagarna, inte minst därför att mamman nu alltid hänvisar till honom när det gäller praktiska saker:

"Stellan har efter sin pappas död undergått en stor förändring. Han har på båda dessa dagar utvecklats till man. Alla hans pappas kamrater ha tagit honom under armen och behandlat honom som en jämlike, när de varit uppe och beklagat sorgen. De ha i sina samtal med honom förklarat, att han måste taga det hårda slaget som en karl, med styrka och förstånd, och så

mycket som möjligt bemanna sig för att kunna vara sin mamma till stöd.”
(s. 160)

Man kan tycka att skildringen av dödshuset, allt ifrån utsmyckning till innevånarnas stämningar verkar märkligt initierad för en så ung författare. Men man får då påminna sig att Gustaf Hellström förlorade sin mor just när han var i sextonårsåldern. Mycket av detta är självupplevt, inser man.

Stellan, som pojken alltså heter – intressant nog – har ännu inte riktigt kunnat förstå att pappan är död. Han har ju inte varit sjuk:

Språnget mellan lif och död har tagits för hastigt. Det har hänt Stellan upprepade gånger att han ertappat sig själf med den föreställningen, att det hela är en dröm och att hans pappa endast ligger i sin bädd och sover. [---]

Men nu i dag, sedan kistan kommit och locket står upprest mot ena kortväggen, prydt med stora kransar, tycker han att det är mera sannolikt. Och när han står och tänker på, att locket i morgon skall skrufvas till och han aldrig få se sin pappa mer, då först förstår han till fullo att det inte är en dröm. Han spanner de tårfyllda ögonen i sin pappas ansikte, som om det gällde att tvinga bilden, som tecknar sig på hans näthinna, att stanna kvar för alltid. Han rullar den dödes krithvita, iskalla fingrar mellan sina händer som för att åter drifva blodet till cirkulation. Tårarna falla stora och tunga ned på likklädseln. Stellan ser ingenting mera men blir ändock stående i samma ställning. Hans rygg skakar, de tunna benen knäa, och den hand han har fri famlar efter näsduken i innerfickan. [---] ”

Stellan hör ett mummel. Det är mamman som bläddrar i sin Bibel och grubblande talar för sig själf i rummet bredvid, men det inser han inte:

”Han ser sig omkring i rummet, om någon kommit in. Han ser de hvita väggarna, rosorna och callorna och kistlocket med kransarna. Och han stelnar af fasa. Han märker att han stått ensam med ett lik. Ett lik! Han försöker skrika, men utan att kunna få fram ett ljud. Han söker intala sig lugn; det är ju hans pappa, som ligger där. Men det hjälper ej. Suset i hans öron bli till hviskningar från den döde. Han kastar en hastig blick ned mot sin pappas ansikte, och han ser den smala, svartblå strimman under hakan, som blifvit efter det tunna snöret, han hängt sig i. Han tycker sig se honom hänga i spjällbandet, med ögonen Brustna och förvridna, gapande mun och tungan blåsvart nedåt hakan, sakta dinglande af och an, så som han läst i äfventyrsböcker. Han vågar ej röra en muskel och förmår det ej håller. Pannan är våt, det rinner i tunga droppar ned längs hakan på det hvita skjortbröset och bakom öronen nedåt halsen - - - ”

Så långt novellen ”Den eviga fördömsen” i debutboken *Ungkarlar*.

Det traumatiska självmordet

Nu är ju officeren eller underofficeren som tar sitt liv ett motiv som många Hellström-läsare känner igen. Det förekommer både i barndomsskildringen *Dagdrömmar* och i *Snörmakare Lekholm får en idé*. Något som kanske inte är lika känt är att motivet går tillbaka på Gustaf Hellströms morbror som var underofficer och som begick självmord när Hellström var fjorton år. Onsdagen den 3 februari 1897 kunde man i *Nyaste Kristianstadsbladet* läsa följande:

Själfmord. Styckjunkaren vid 5:te batt. af Vendes artilleriregemente August Levin påträffades i förmiddags vid 9-tiden liggande död med en snara om halsen å vinden till sin bostad i södra kasernen. Den sannolika orsaken till själfmordet är den, att L., som var batteriadjutant, på senare tiden skött sin tjänst mindre väl och fruktade för följderna däraf.

L., som var 51 år gammal, efterlämnar hustru och en dotter.

Denne August Levin var gift med Tilda, yngre syster till Hellströms mor, och detta var naturligtvis en händelse som på sin tid skakade om släkten. Inte minst gjorde självmordet djupt intryck på den 14-åriga Gustaf Hellström, som därefter tycks ha trott att självmordsbenägenhet på något sätt kunde gå igen i en släkt. Hellström bar själv på självmordstankar långt fram i tiden.

Själfmord och tankar på självmord är faktiskt ett ofta återkommande motiv eller tema i Hellströms böcker, något som hittills inte tycks ha uppmärksamats. Det verkar faktiskt som om Hellström har känt ett obetvingligt behov att skriva av sig morbroderns självmord och sin ångest kring detta. Men till detta får jag återkomma utförligare i annat sammanhang.

Morbroderns självmord är alltså centralt för förståelsen av Hellströms livsverk, men ämnet tycks ha blivit tabubelagt för den skönlitteräre författaren och kunde inte skildras i klartext. Återigen transformeras alltså verkligheten på ytplanet, samtidigt som den kastar sina ångestladdade skuggor på djupet. Närmast verkligheten kom Hellström förmodligen här i debutbokens novell "Den eviga fördömsen", så när han skrev och publicerade den hade han tydligen inte reflekterat över hur känsligt ämnet skulle vara för släkten.

Skildringen av dödshuset kan uppenbart ses som ett försök att bearbeta morbroderns självmord. En viss fikcionalisering har visserligen gjorts, men konturerna är fortfarande mycket tydliga: garnisonsstaden, officersfamiljen, sättet att ta sitt liv medelst en snara och kanske till och med bakgrunden till självmordet. Märkligt nog är tidsangivelserna i novellen helt autentiska. Andra delen börjar med orden "Det är en åtta år efter", och räknar man tiden från

morbroderns självmord till novellens publicering så blir det sju år och nio månader!

Men det är också ett annat trauma som bearbetas. Den sorgprocess som Stellan genomgår anknyter nära till sorgen efter Hellströms egen mor. Att fadern i novellen är officer och inte underofficer är en skillnad som pekar direkt framåt mot Stellan Petreus-böckerna, och ändringen att det efterlämnade barnet är en pojke och inte en flicka (se dödsnotisen) gör att författaren lättare kan identifiera sig med sin fiktiva karaktär.

Begynnande mörklägning

När Gustaf Hellströms försoning med fadern kom runt året 1920 och den självbiografiska romansviten äntligen kunde påbörjas, då kändes det tydligen nödvändigt att mycket mer omsorgsfullt än i debutboken dölja dessa traumatiska tonårsminnen och lägga ytterligare till rätta. I *Dagdrömmar* dör modern redan när Stellan är så liten att han inte alls förstår vad som drabbar honom. Faderns sorg skildras däremot med stor kraft.

Det hemska hålls på stor distans också när det blir dags att anknyta till morbroderns självmord, för det är rimligtvis minnet av detta som döljs bakom skildringen av faderns officerskamrat farbror Ekenström, som har trasslat till sina affärer till den grad att han skjuter sig på ett hotellrum i Köpenhamn. För att dölja det verkliga sambandet har Hellström emellertid valt att skildra självmordsdramat på ett sådant sätt att läsaren måste tro att det i själva verket är Sixten Sparres olyckliga kärlek till Elvira Madigan som stått som förebild. Så oerhört fantasilöst, kan den aningslöst kritiske tänka!

En bra bit närmare verklighetens drama kommer man i *Snörmakare Lekholm får en idé*, som Hellström påbörjade nästan genast efter sin fars död hösten 1925. Bengt Tomson sammanfattar Hellströms utsagor så, att "snörmakarromanens födelsestund sammanfaller med faderns död" (Tomson, s. 172). I denna roman är det Kalle Lekholm som kan betraktas som Hellströms alter ego, och man kan då inledningsvis påminna sig att Kalle vid moderns död – när han är sexton år – som äldste hemmavarande son tvingas hålla i förberedelserna inför begravningen. Den nyblivne änklungen är nämligen helt utom sig och knappast tillräknelig för en tid (s. 248). Kanske speglar också detta den unge Gustaf Hellströms egen situation, för brodern Nils Hellström studerade redan på annan ort. Samtidigt är situationen en tydlig parallell till skildringen av officersfamiljen i debutbokens novell, där det är den 16-åriga Stellan som får hålla i kontakterna utåt, eftersom modern fallit i verklighetsfrämmande grubbel.

Också i *Snörmakare Lekholm* förekommer ett självmord, men det är nu inte en utomstående utan Kalles egen farbror – Anders Lekholm, "musikern" – som tar sitt liv. I och med faderns död tycks Hellströms självrensning alltså ha släppt. Men

kanske förhastade han sig, för i efterhand tycks han åter tvehågsen och benägen att mörklägga. Å ena sidan har Hellström skrivit följande:

”Musikern” och hans familj är från början till slut fiktiv. Den enda kontakt han har med verkligheten är det faktum att det i ett rum över vår bostad i min barndom bodde en musiksergeant som ibland blåste i sin esskornett.”

Å andra sidan har Hellström i uppsatsen ”Lekholm och verkligheten”, skriven 1951, pekat ut ett självmord som själva utgångspunkten för hela romanens tillkomst, dock utan att närmare precisera vem det i verkligheten gällde:

”Dess upprinnelse var ett minne från mina pojkår – ett självmord som, då det inträffade, kom att intensivt uppta mina tankar och som sedan [...] fortsatte att följa mig upp genom åren.” (*Personligt*, s. 46)

Vi vet till och med att Hellström ursprungligen tänkte sig att berättelsen om snörmakaresläkten skulle sluta just med Anders Lekholms självmord.

Slutord

När Gustaf Hellström i sin första bok i ungdomlig obetänksamhet hade tagit med en novell som närgånget skildrar kvalen hos medlemmarna i en familj där fadern, officeren, har misskött sig och därför begått självmord genom hängning, så måste detta ha uppfattats som synnerligen upprörande inom den egna släkten, där skildringen av självmordet mänskligt att döma måste ha rivit upp de gamla såren på nytt. Varför skulle morbror August hängas ut än en gång, och det av sin egen systerson?

När vi samtidigt vet, att det tidigt kom till en brytning mellan Gustaf Hellström och hans far på grund av det skönlitterära författarskapet – är det då inte troligt att debutbokens närgångna självmordsnovell var en av de utlösande faktorerna?

Om det förhåller sig på detta sätt, då är det verkligen inte alls förvånande att Hellström efteråt så gärna ville glömma den annars ganska lovande debutboken *Ungkarlar* från 1904!

Gustaf Hellström-sällskapet

Verksamhetsberättelse för år 2004

Styrelse

Styrelsens sammansättning har varit följande under verksamhetsåret:

Sverker Oredsson, ordförande, Eva Ström, vice ordförande, Anna Soutine, kassör, Göran Ågren, sekreterare, Anders Bojs, Christian Bondeson, Mona Haglund, Hans Holmberg, Lennart Leopold och Ingemar Ottosson, ledamöter.

Styrelsen har sedan föregående årsmöte hållit fyra protokollförda sammanträden samt ett antal mera informella kontakter. Programplanering, medlemsblad samt utvecklandet av en helt ny hemsida har varit väsentliga uppgifter under årets styrelsearbete.

Revisorer och valberedning

Revisorer har varit Kerstin Hjelm och Ulla Mårtensson, med Elsa Christersson som suppleant.

Valberedningen har utgjorts av Roland Persson, sammankallande, samt Lars-Åke von Vultée och Erik Nordström.

Medlemmar och medlemsavgifter

Årsavgiften är 100 kronor för medlem och 150 kronor för familj. Årsavgiften för juridisk person är 1000 kronor. Ständigt medlemskap kan lösas för 2000 kronor (gäller ej juridisk person).

Vid årets slut hade 101 medlemmar (inkl familjemedlemmar) betalat årsavgift.

Ekonomi

Intäkterna för år 2004 har uppgått till 18 600 kronor, varav 8 600 kronor utgör medlemsavgifter och 10 000 kronor bidrag från Kristianstads Sparbank. 0 kronor har influtit i form av ränta.

Kostnaderna för år 2004 har uppgått till 15 733 kronor.

Resultatet uppgår till 2 867 kronor. Balansomslutningen är 16 421 kronor. För en utförligare ekonomisk redovisning hänvisas till årets resultat- och balansräkning.

Medlemsblad

Under verksamhetsåret har två medlemsblad utgivits till samtliga medlemmar.

Det första medlemsbladet (nr 1: 2004), som kom ut under våren, innehöll flera artiklar av delvis olika karaktär. Huvuddelen av häftet ägnades åt "Tema London i Gustaf Hellströms författarskap", som belystes med utdrag ur flera av Hellström verk. Eva Ström introducerade sitt föredrag vid det kommande årsmötet med en inledning och ett kort avsnitt ur romanen Storm över Tjurö. Lennart Leopold presenterade dels en sammanfattning av professor Svante Nordins föredrag "Hellström, Böök och vida världen", dels en redogörelse för programmet vid medlemsmötet i februari, där temat "Underofficerssonen i garnisonsstaden" belystes.

Höstens medlemsblad (nr 2: 2004) följde till största delen upp årsmötesprogrammet om romanen Storm över Tjurö och om Hellströms vistelse på Utö, med artiklar av Eva Ström, Åke T:son Lovén och Lennart Leopold.

Mötesverksamhet

Vid årsmötet den 18 april talade författaren Eva Ström om romanen Storm över Tjurö med den underliggande frågeställningen om boken ska läsas som en politisk allegori eller en nyckelroman i skärgårdsmiljö. Eva Ström redovisade också med hjälp av recensioner och egna intervjuer det minst sagt svala mottagande som boken fick bland den tidens Utöbor. Som komplement till Eva Ströms föredrag berättade Åke T:son Lovén, mångårig Utöbo, personliga minnen från livet på Utö.

Vid Gustaf Hellström-sällskapets höstmöte den 17 oktober talade fil dr Lennart Leopold över ämnet "*Jag kallar det infam illvilja, hjärtlös elakhet*". *Kring Gustaf Hellströms debut, i fiktion och verklighet*. Med utgångspunkt i debutboken, novellsamlingen Ungkarlar, gjorde han en ingående analys av motiv som senare skulle komma tillbaka i Hellströms böcker. På ett tydligt sätt visade han hur både fiktion och verklighet speglas i centrala motiv som självmord och far-son-relationer.

Slutord

Recensioner, tidningsartiklar, medlemsblad och allmänna medlemsmöten har tydligt ökat intresset för Sällskapets verksamhet. Styrelsen vill tacka alla medverkande för gott arbete inom Sällskapet och alla de medlemmar som har visat intresse för Sällskapets aktiviteter under året.

Gustaf Hellström-sällskapet är ett ideologiskt fristående sällskap, som verkar för att lyfta fram Gustaf Hellströms litterära författarskap och journalistik. Sällskapet har sitt säte i Kristianstad.

Adress: c/o Stadsbiblioteket, Föreningsgatan 4, 291 32 Kristianstad.

Styrelse: Sverker Oredsson, ordförande, Eva Ström, vice ordförande, Anna Soutine, kassör, Göran Ågren, sekreterare, Anders Bojs, Christian Bondeson, Mona Haglund, Hans Holmberg, Lennart Leopold och Ingemar Ottosson, ledamöter.

Medlemsblad: Lennart Leopold och Göran Ågren, redaktörer.

Hemsida: Christian Bondeson, redaktör.

Medlemsavgift: 100 kronor för enskild medlem, 150 kronor för familj och 1000 kronor för juridisk person. Engångsavgift för ständigt medlemskap är 2000 kronor (gäller ej juridisk person). Bankgiro 5584-8147.